

Список використаних джерел

1. Бадью А. Обстоятельства, 4: Что именует имя Саркози? / Ален Бадью [сост., пер. с фр. и прим. С. Л. Фокина]. - СПб. : Акад. исследования культуры, 2008. - 192 с.
2. Мамардашвили М. К. Классический и неклассический идеалы рациональности / М. К. Мамардашвили. - М. : Изд-во "Лабиринт", 1994. - 240 с.
3. Реймонд Гойс. Неуют либерализма / Реймонд Гойс // Неприкосновенный запас. - 2010. - № 5 (73). - С. 24-39.
4. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. Т. 1. наук. кер. проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / пер. з фр. - К. : Дух і літера, 2009. - 576 с.
5. Витгенштейн Л. Философские исследования / Людвиг Витгенштейн ; пер. с нем. Л. Добровольского. - М. : АСТ: Астрель, 2011. - 374 с.
6. Хабермас Ю. Между натурализмом и религией. Философские статьи / Юрген Хабермас. - М. : Изд-во "Весь Мир", 2011. - 336 с.
7. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі / [пер. з нім. А. Онишко]. - Львів : Літопис, 2002. - 320 с.
8. Луман Н. Власть / Н. Луман. - М. : Праксис, 2001. - 227 с.
9. Бакуменко В. Д. Державне управління : курс лекцій / В. Д. Бакуменко, Д. І. Дзвінчук, О. С. Поважний. - Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. - 536 с.

Руслан Жмудський,
*аспірант кафедри державної політики
та управління політичними процесами НАДУ,
провідний економіст Управління інвестиційної
та кредитної політики НЕК "Укренерго"*

Принцип політичної відповідальності влади: досвід демократичних країн

Політична відповідальність є необхідною складовою демократичного державного правління і взагалі взаємовідносин народу та влади, громадянського суспільства й держави. Саме держава як головний суб'єкт публічної влади в демократичному суспільстві виступає і головним інституційним суб'єктом політичної відповідальності. У статті аналізується сутність та значення політичної відповідальності як необхідної складової демократичного державного правління та досвід демократичних країн.

Ключові слова: держава, політична відповідальність, державне правління, демократія.

Political responsibility is a necessary component of democratic government and general public relations people and the government, civil society and the state. This state, as the main subject of public power in a democratic society and supports the main institutional actors of political responsibility. The article analyzes the nature and significance of political responsibility as a necessary component of a democratic state government and experience of democratic countries.
Key words: state, political responsibility, government ruling, democracy.

Постановка проблеми. Держава як головний суб'єкт публічної влади в демократичному суспільстві виступає головним інституційним суб'єктом політичної відповідальності. Згідно з теорією демократії легітимність влади визначається її здатністю реалізовувати суспільний інтерес. Постановка проблеми полягає у визначенні реальної практики політичної відповідальності демократичного змісту, що базується на принципі контрольованого делегування повноважень від суверена державної влади країни [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку дослідників демократії, досягнення державно-партнерських відносин між суспільством і владними інституціями можливе на основі їх взаємної відповідальності. З боку громадян - це свідомий, раціональний вибір у процесі формування політичних інститутів та виконання вимог і норм законодавства, з боку влади - це здійснення владних повноважень у повному обсязі та реалізація загального суспільного, а не вузькополітичного інтересу. Цю проблему розглядали під різними кутами зору.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незроблені певні висновки щодо політичної відповідальності як необхідної складової демократичного державного правління та досвід демократичних країн.

Мета статті - проаналізувати сутність та значення політичної відповідальності як необхідної складової демократичного державного правління й досвід демократичних країн.

Виклад основного матеріалу. Політична відповідальність є необхідною складовою демократичного державного правління і взагалі взаємовідносин народу і влади, громадянського суспільства й держави. Саме держава як головний суб'єкт публічної влади в демократичному суспільстві виступає і головним інституційним суб'єктом політичної відповідальності.

Класична теорія демократії передбачає розподіл повноважень різних гілок влади для уникнення її узурпації і водночас покладає відповідальність на конкретні органи чи особи в рамках кожної з них. Саме з практики реалізації механізмів політичної відповідальності, закладених у системі організації демократичної влади, як свідчить міжнародний досвід, "виростає" взаємна відповідальність влади й громадян. Більше того, ефективність влади в демократичних державах виступає, у свою чергу, наслідком реалізації принципу політичної відповідальності.

Західна демократична практика демонструє те, як реалізація принципу політичної відповідальності сприяє зміцненню політичної системи.

По-перше, політичні діячі та посадові особи, які за конституційно закріпленими повноваженнями беруть на себе політичну відповідальність, відіграють особливу роль у системі суспільних взаємовідносин демократичного суспільства. Вони діють у рамках існуючих політичних структур, процесів і стратегій політичної системи, визнаючи і приймаючи при цьому той факт, що автономія їх дій обмежена, а інтегрування в політичну систему відбувається за допомогою тих функцій, які на них покладені.

По-друге, завдяки чіткому розподілу суспільних ролей (з одного боку - політичні діячі, з другого - громадяни, яких вони представляють і перед якими несуть політичну відповідальність), відносини між владою і громадянським суспільством набувають прозорості й чіткої організованості.

По-третє, очікування, які виникають у політичній системі через наявність інституту політичної відповідальності, мають когнітивний та нормативний характер. Нормативні вимоги виникають із процесів легітимації влади, насамперед як наслідок загальних виборів, якщо вони відповідають когнітивним (від лат. *cognitio* - "пізнання, вивчення, усвідомлення") очікуванням суспільства. За допомогою цих очікувань політична відповідальність та контроль як інституції сприяють суспільному порядку в межах демократичної політичної системи.

Усе це стабілізує політичну систему суспільства, дає їй змогу швидко реагувати на суспільні запити, пристосовуватися до змін у розстановці соціально-політичних сил, вносити необхідні корективи в здійснення державної політики.

Сучасна демократична практика пропонує різноманітні інститути, механізми і форми політичної відповідальності.

Основними інституційними засобами реалізації відповідальності держави перед громадянами в сучасному демократичному суспільстві є вибори вищих органів державної влади (президента, парламенту) й референдум. Відмова громадянами у підтримці президента, який повторно балотується на посаду глави держави, або парламентаріям і політичним партіям, які вони представляють при обранні у склад наступного парламенту, розцінюється як понесення ними політичної відповідальності перед виборцями за свою діяльність у системі державного управління [2, с. 237].

Залежно від існуючої виборчої системи у різних демократичних країнах реалізуються і різні форми політичної відповідальності. За мажоритарної системи виборів - персоналізована політична відповідальність, за пропорційної системи - колективна політична відповідальність партій, за пропорційної виборчої системи з відкритими списками - поєднання обох попередніх.

Ефективним інститутом реалізації політичної відповідальності держави перед громадянським суспільством у демократичних політичних системах є референдум щодо дострокового припинення повноважень вищого

органу державної влади (парламенту чи президента), так званий відкличний референдум.

Основними інститутами політичної відповідальності (залежно від форми правління) тут виступають: відповідальність президента перед парламентом; парламенту перед главою держави; уряду перед парламентом; уряду перед главою держави; президента, парламенту та уряду перед органом судового конституційного контролю. Засобами реалізації політичної відповідальності у системі вищих органів державної влади є: дострокове припинення повноважень (розпуск) парламенту главою держави; імпічмент президента; відставка уряду за рішенням парламенту або глави держави [3].

Інститути політичної відповідальності в системі вищих органів державної влади цих країн визначаються формою державного правління - парламентською, президентською чи змішаною республіканською. Їх особливості зумовлені історичними традиціями, національною специфікою, політико-правовою культурою населення, зокрема здатністю широкого загалу зважено оцінювати діяльність владних структур і усвідомлено приймати рішення стосовно політичної довіри їм на виконання владно-управлінських повноважень, розвиненістю політичних інститутів тощо.

Разом з тим можна визначити і спільні риси, зумовлені належністю до певної системи управління - парламентської, президентської чи змішаної.

Використовуючи метод сходження від загального до конкретного, спинимосся спочатку на загальних особливостях реалізації принципу політичної відповідальності, характерних для всіх зазначених вище систем управління. Отже, тим самим забезпечується політична відповідальність на рівні як політичних партій, так і окремих політиків. Оскільки відповідальність певної політичної сили чи особи за виконання нею своїх політичних обіцянок не тягне за собою конкретних юридичних наслідків, то чи не єдиним інститутом політичної відповідальності виступають вибори. Практично забезпечення політичної відповідальності відбувається на основі змагальності інтересів та забезпечення в діяльності держави найбільш впливових із них і можливості громадянського суспільства усувати від влади політичні партії і сили, які не виконують своїх обов'язків [4].

Як свідчить зарубіжний досвід, більшість держав із парламентськими системами управління це країни, які характеризуються традиціями представницької демократії і розвинутою партійністю. Тому цілком закономірно, що політична відповідальність проявляється тут передусім як відповідальність політичних партій і їх представників в органах державної влади (законодавчих і виконавчих). Формування уряду парламентською більшістю та зосередження в нього всієї повноти політичної відповідальності за стан справ у суспільстві (наприклад ФНР) об'єктивно посилює значимість парламентських виборів як механізму реалізації [5].

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто зауважити, що поняття політичної відповідальності у розвинених демократичних країнах не має формально-юридичного характеру. Такі форми прямої демократії, як відкликання обраних представників або дострокове припинення повноважень законодавчих чи виконавчих органів не набули значного поширення в сучасних політичних системах країн Заходу.

Перспективи подальших розвідок. Як правило, подальша політична кар'єра особи залежить від оцінки її діяльності виборцями (передбачається, що єдиним інструментом політичної відповідальності є вибори, під час яких люди не голосують за партії чи осіб, які не виконали попередньо взятих на себе зобов'язань). Таким чином, саме вибори виступають класичним засобом притягнення до політичної відповідальності осіб та політичних сил. Організація та проведення виборів державною владою потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Черленяк І. І. Формування інституту політичної відповідальності в умовах становлення політико-еволюційних циклів в Україні / І. І. Черленяк // Стратег. пріоритети. - № 1. - 2006. - С. 11-17.
2. Шаповал В. Конституційне право зарубіжних країн : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / Володимир Шаповал. - 5-те стер. вид. - К. : АртЕк, 2002. - 262 с.
3. Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. - К. : Юрінком Інтер, 2006. - 428 с.
4. Конституційне (державне) право зарубіжних країн : навч. посіб. / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Субботін, С. М. Пашков ; за ред. В. М. Бесчастного. - К. : Знання, 2008. - 467 с.
5. Конституція. Основний Закон ФРН. - Режим доступу : http://www.rfhwb.de/Pravo/Pravo_ru/pravo_ru1.htm

Інна Нікіфорова,
*аспірант кафедри державної політики
та управління політичними процесами НАДУ*

Політична конкуренція в теоріях демократії

У статті аналізується феномен політичної конкуренції як критерій якості демократичного процесу крізь призму базових концепцій і моделей демократії. *Ключові слова:* демократія, політична конкуренція, класична демократія, республіканізм, плюралістична демократія, елітизм, некорпоративізм, політичний плюралізм, політичний лідер, політичний процес, еліта, політичний ринок.